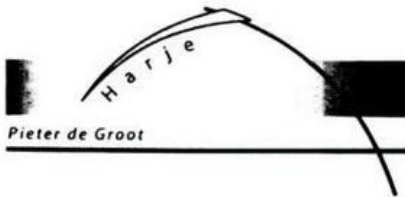

Het joodse drama in Leeuwarden

Op het stukje dat ik (in de krant van 19 augustus) schreef ter nagedachtenis van Ype Schaaf, die in 'Laarzen op de Lange Pijp' de geschiedenis van Leeuwarden in de Tweede Wereldoorlog te boek stelde met het 'joodse drama' als meest aangrijpende hoofdstuk, kreeg ik een aantal reacties, waarvan een van inhoudelijke aard.

Schaaf, die in de jodenbuurt was opgegroeid, moest na de oorlog zijn joodse vriendjes missen. Hoe kon het gebeuren dat van de bijna 700 joden in Leeuwarden (het juiste aantal is 665) slechts 114 de holocaust hebben overleefd?

Historica drs. Jantje E. Bazuin uit Sneek wijst mij er terecht op dat ze niet allemaal zijn weggevoerd. Schaaf geeft de juiste cijfers: 547 zijn gedeporteerd, van hen 7 zijn teruggekomen; 107 redden hun leven door onder te duiken, 11

ondergedokenen zijn door verraad omgekomen.

Aan het einde van zijn hoofdstuk over het joodse drama stelt Schaaf zich de vraag, waarmee ik mijn stukje besloot: „(. .) ondanks de hulp die verleend is, blijft het een vraag waarom er in een land waar antisemitisme nauwelijks voorkwam, niet op tijd een onderduikersorganisatie met alles wat daaraan vastzat voor de joden is opgezet, maar wel, op het moment dat het voor vele joden al te laat was ten behoeve van de niet-joodse Nederlanders, die vanaf midden 1943 in groten getale opgeroepen werden voor dwangarbeid.”

Jantje Bazuin - zij werkt aan een boek over de, naar verhouding vele, joodse kinderen die in Sneek en omgeving ondergedoken hebben gezeten - verwijst voor het antwoord naar twee boeken: 'Omdat hun hart sprak' van Bert Jan Flim, over de geschiedenis van de georganiseerde hulp aan joodse kinderen in Nederland (tweede druk, Kampen, 1996) en 'Wat toeval leek te zijn maar niet waar was' van Henk Flap en Marnix Croes, over de organisatie van de jodenvervolgving (Amsterdam, 2001). Zij vat het als volgt samen:

„Toen de vervolgingen begonnen, op een schaal en met een geweld dat joden en niet-joden niet voorzien hadden, juli 1942, en de verzetsgroepen zich op on-

derduikers begonnen toe te leggen, resp. er speciale onderduikersorganisaties waren gevormd (waaronder 4 speciaal voor joodse kinderen, 3 in Amsterdam, 1 in Utrecht) duurde het gemiddeld 10 maanden voordat ze deze met hard werken, veel netwerken en improviseren op orde hadden.

Er moest niet alleen voorzien worden in valse persoonsbewijzen, maar ook in bonkaarten, en transport uit het westen naar andere streken van het land, vooral Friesland, Overijssel, Limburg en iets mindere mate Gelderland; per trein was onveilig wegens de controles, auto's te opvallend vanwege hun zeldzaamheid (vandaar vaak naar Friesland per boot over het IJsselmeer naar Lemmer en per tram verder).

Bovendien was het in het begin moeilijk onderduikadressen op het relatief veilige platteland te krijgen, omdat de bewoners daar eenvoudig niet geloofden dat het in de grote steden zo bar en boos was met de jodenvervolgving; daar kwam langs de officiële kanalen niets van naar buiten! Na de aprilstakingen van 1943 was men meer overtuigd en ook meer geneigd adressen aan te bieden. De tragiek is dat de meeste joden toen al weggevoerd waren. De niet joodse Arbeitseinsatz-weigeraars en per 18/9-'44 NS-personeel en hun gezinnen profiteerden inderdaad daarvan.”